La feredeiele Borsecului: șprițuri/ macmahoane/ mișmașuri în literatura începuturilor

Cosmin CIOTLOȘ

Universitatea din București, Facultatea de Litere
University of Bucharest, Faculty of Letters
Personal e-mail: cosminciotlos@gmail.com

Borsec Mineral Water Baths:
Spritzer/ Blends/ Spirits Featured in the Literature of the Beginnings

Abstract: The present study unfolds on several layers.In the first place, it propounds a history of the relationship between the alcoholic drink that is popularly known as „spritz" and Romanian literature, illustrated with examples from the 19th century and the beginning of the 20th. Secondly, it restores a terminology area, determining the first usage of the word (with all its synonyms) and what prominent or less-known authors have frequently utilized it. Thirdly, it inspects documentation data which thus reinstates two potential forerunners of this interstitial phenomenon: Anton Pann and Daniil Scavinschi. In the fourth place, it exposes a series of thresholds in the evolution of the Romanian mentality, based on the level of tolerance or disapproval that writers have expressed, when confronted with this liquor.
Keywords: Romanian literary history, wine anthropology, mineral water, Anton Pann, Daniil Scavinschi, N.T. Orășanu, I.L. Caragiale, G. Ranetti, Ștefan Baciu

Citation suggestion: Ciotloș, Cosmin. "La feredeiele Borsecului: șprițuri/ macmahoane/ mișmașuri în literatura începuturilor". *Transilvania*, no. 10 (2021): 61-69.
https://doi.org/10.51391/trva.2021.10.10.

„Și nu uita a-mi trimite bortviz mai curând, înștiințându-mă și despre sănătatea și fericirea dumitale și a consoartei": așa se încheie o scrisoare a lui Pann către fostul său discipol, Gheorghe Ucenescu, prima dintr-un serie de zece, câte restituie Paul Cornea și Elena Piru[1]. La sfârșitul lui mai 1853, așadar, cu doar un an și jumătate înaintea morții, statornicit în București, la doi pași de biserica Lucaci, poetul are dorințe și răsfățuri precise. Nu-i un accident: o lună mai târziu, la 29 iunie, același Ucenescu primea, în Șcheii Brașovului, câteva rânduri aluziv-recunoscătoare: „Nu știu de ț-am mulțămit de bortvizul care mi l-ai trimis, dar însă și acum îți foarte mulțămesc, decât au cam început să se isprăvească, și mie, precum știi, mult îmi place"[2]. Că se va conforma rugăminții, putem deduce din a treia misivă, din 19 iulie, pe un ton deja exultant: „Domnule!/ Lada cu bortviz cu mulță mulțămire priimindu-o am și înjumătățit-o și crez că tot îți vei aduce aminte a trimite încă una, tot așa de bun".[3] Cererea depășindu-i posibilitățile, *dealerul* devine intermediar, prilej pentru Pann să-și exerseze, ca moralist amar ce e, arta reproșului:

> „Te rog întreabă pe dd. reprezentanți, pentru ce îmi țin cărțile? Dacă au de gând să le oprească, dece nu-mi trimit bani? Și dacă nu le trebue, pentru ce nu mi le trimit să le dau unde mi să cer și n-am de unde da. Or cu aceasta vor să se arate către mine recunoscători? Spre răsplătirea pentru câte m-a rugat să le slujesc, or acum nu mai au trebuință de mine?
> Îmi scriai că or să-mi trimiță bortviz, și iată, ei n-au acea bunătate care o ai d-ta; ei știu prea bine că eu am parale și îmi poci cumpăra, împlinind proverbul „draga, dragă, până i-o b..."[4].

De bună seamă că Pann s-a familiarizat cu exotica textură a apei minerale în perioadele în care a locuit la Brașov (1821, respectiv 1828, ne asigură cel mai recent biograf al său[5]). Va fi băut-o ca atare? Greu de spus și, la urma urmelor, improbabil. Într-o mărturie târzie, citată de Paul Cornea în micromonografia din 1964, același Ucenescu descrie astfel o scenă din viața cotidiană (anul e 1852) a autorului *Poveștii vorbei*:

> „De regulă, domnul Pann pleca la nouă ore dimineața cu buzunarele pline de cărți, pe care îndată le împărțea la

amatorii de poeziile sale, pe bani. La două ore punct era în cancelarie și până la timpul mesei corecta copiile de la două teascuri, apoi se punea la masă cu plăcere. De regulă, la masă totdeauna avea supă, în care tăia mărunțel caşcaval, trimis de la Braşov de patronii mei, protopopul Ion Popazu şi protodiaconul episcopesc, Iosif Barac. La friptură bea o oca vin de Borsec, care cu lada de 50 sticle i le trimitea (fără a se găta vreodată) reprezentanția bisericii cei mari gr. ort. din Braşov, hramul Sf. Nicolae, pentru osteneala ce avea cu mine în arta muzicii bisericeşti. După masă fuma un ciubuc, apoi se culca o oră".[6]

Nedumerește acel neatestat „vin de Borsec" la care se referă memorialistul. Îl bănuiesc a fi un calc inabil din maghiară (limbă pe care Ucenescu o cunoștea). Și anume, din *bor* (vin) și *viz* (apă). Indicația etimologică e cu atât mai clară cu cât știm *ce anume* solicita constant Anton Pann de la Brașov. Proprietar de vie și de cramă (în fosta stradă a Taurului, la numărul 12), acesta n-ar fi avut de ce să comande de peste munți „materia primă", ci numai „complementul", „diluantul". Datorită căruia putea duce lejer, zi de zi, o cantitate altminteri serioasă de alcool (echivalentă litrului de azi). Întrebarea decurge firesc: a fost Pann băutor al colocvialului aperitiv denumit îndeobște „șprițˮ? Lumea lui, pentru a cărei „mai dreaptă cinstire" va pleda peste ani Ion Barbu, pare, oricum, apropiată ca ethos de asemenea mezalianțe. Autorul lui *Nastratin* e funciarmente un meridional, orășean gustând tihna și înțelepciunea mahalalelor, niciodată purist, niciodată radical și vehement. El înțelege ca nimeni altul farmecul întâlnirii dintre ingrediente (în literatură ca și în gastronomie) și nu are preferințe, în importuri, între Erasmus din Rotterdam și *Hitopadeśa*, după cum nu se sfiește să pună alături mirodenii până azi rarissime în bucătăria locală: chimenul, molotrul, ienibaharul, caperele, broajbele, guliile, prazul, bamele, știrul, bobul, castanele, marula ș.a.m.d. Ovidiu Papadima l-a numit „cvasifolclorist", iar termenul, interstițial, îl definește cât se poate de bine[7]. Tipăriturile sale, știm, sunt pline de poemele altora, pe care Pann le preia cu inimă ușoară, fără a-și pune problema paternității sau (e drept că o lege în acest sens avea să se lase așteptată) a drepturilor de autor. Argumentele circumstanțiale, vasăzică, nu lipsesc. Există, dincolo de acestea, și unul așa zicând forte, furnizat de G. Dem Teodorescu în studiul său din 1893:

„În ce-l privește personal, voluminosu-i corp nu putea să nu ceară băutură. La masă ori la petreceri, îi trebuia un pahar mare, dar nimeni nu l-a văzut vreodată bând vin curat, ci totdeauna înjumătățit cu apă; nimeni nu l-a văzut în stare anormală. Pentru dânsul petrecerile erau o necesitate, căci atunci găsea momentele de inspirațiune. Cu hârtia și condeiul în mână, întrerupea vorba ca să noteze o improvizare, un subiect, o glumă sau o arie nouă".[8]

Cu ce fel de apă combina Pann vinul nu se spune aici, dar corespondența citată mai sus lasă loc de presupuneri. Logica e simplă, iar tehnica ține de acele „anaglife diacronice" despre care vorbea Ștefan Cazimir într-un articol: două imagini distincte dau, prin suprapunere, o senzație volumetrică, de corpolență. Sau, în cazul istoriei literare, de suspiciune rezonabilă[9]. Să mai adăugăm, deci, cuplului de informații pe filieră Ucenescu-Teodorescu și o a treia, care atestă preocuparea lui Anton Pann pentru „bună rânduială" a ritualului bahic. Altfel spus, pentru prevenirea ebrietății. Găsim, în *Îndreptătorul beților*, o veritabilă farmacopee:

„Unii dintre băutori / Pat rușini de multe ori / Când merg singurei de beau / Şi dintre bătrâni nu iau, / Care știu să bea la vin / Şi cârma adesea țin, / Ca să-i învețe frumos / Cum se sugă ei mai gros. // Ridichi cu sare felii/ Împart ca la niște fii / Bătrânii la cei mai mici, / Ca să-i scoată ucenici; / Apoi și păharul iau / Mai întâi lor de le dau, / Ca să-i învețe a bea / Şi pe brazda lor să-i dea",[10]

din care lipsește, e drept, tocmai accesoriul la care, în particular, poetul pare să fi recurs. Poate ca să-l păstreze doar pentru el, poate ca să nu-și știrbească faima: în același *Îndreptător...* o cinste aparte (chiar ironică fiind) le revine „suicimezilor", adică, literal, din turcește, „celor care nu beau apă".

Dacă Anton Pann va fi fost într-adevăr amator de șprițˮ (cuvântul nu exista pe vremea lui, prima atestare înregistrându-se în 1901[11]), s-ar putea ca totuși între literații români întâietatea să revină altcuiva. Recentele informații puse la dispoziție de Mircea Anghelescu încurajează o deducție asemănătoare, ușor riscată, dar promițătoare în marginea obscurului Daniil Scavinschi, frecventat mai mult prin efigie (el e „Daniil cel trist și mic" din *Epigonii* lui Eminescu) sau prin legendă („Un poet necunoscut", în *Negru pe alb*). Critica s-a grăbit să-l respingă, citindu-l însă numai fragmentar, din puținul publicat de același Negruzzi: ce rezulta era un romantic minor, melancolic și morbid dispus să perpetueze un peisagism convențional și antichizant. Totuși, arată Anghelescu mai întâi în *Textul și realitatea*, apoi în *O istorie descriptivă a literaturii române*, poemul-etalon al lui Scavinschi, *Călătoria dumnealui Hatmanului Constantin Paladi la feredeiele Borsăcului* e cu totul altceva decât o simplă bucolică *sub tegmine fagi.* Parcurs în întregime, adică restabilind pasajele eliminate sau reformulate de primul (și ultimul) său editor, textul își dezvăluie natura accentuat (auto)ironică[12]. Pelerinajul la băile Borsecului, arată Anghelescu, nu e, cum s-a crezut multă vreme, unul pios. Hatmanul Constantin Bogdan Paladi, cucoana Săftița, aga Gheorghe Costachi, Zmaranda Balș, doctorul Șarl, Milu Vasălică sunt, dimpotrivă, o trupă de cheflii care caută, chiar și în curele medicale, câtimea de „veselie" admisă. Nu face, desigur, excepție nici povestitorul acestor întâmplări, cel a cărui temporară retragere din grup a fost greșit interpretată ca fiind una contemplativă. În realitate, „obosiți de drum, călătorii se întremează, prozaic, cu o dușcă"[13], sau, în cuvintele lui Scavinschi:

„Întru această de ceriuri aleasă soțietate
Priimit aflându-mă și eu din a soartei bunătate,
La poposirea aceasta, în acest loc de plăcere
Nemairămânându-mi nici mie mai nici un dram de putere
M-am depărtat supt un arbor cu niște ramuri tufoase

Cu o verdeață plăcută și umbre mult priincioase
Și m-am lăsat pe-o coastă ca să gust în liniștire
Nectarul ce ne-au dat firea la trudă de întărire
Abie apropiind însă acest scump nectar la gură
Într-al Olimpului munte că aș fi mi se părură".[14]

Poemul stă, așadar, pe doi piloni semantici: „nectarul" bahic dat „la trudă de întărire" și beneficiile apelor minerale din depresiunea Borsecului, pe care spițerul fără vocație care pare să fie Scavinschi[15] le exaltă în versuri detaliate (străine de vreo pruderie):

„Și-ndată, în mii de locuri, mii de părți desfătătoare / Au început să răverse izvoară vindecătoare! / Din toate aceste multe izvoară blagoslovite/ Ce, pentru al omului patimi, de ceri sânt alcătuite / Într-a Carpaţilor sânuri au făcut tuturor veste / Că în Gheorghieni, la Borsăc, acel mai bun izvor este! / Acolo arată ceriul, zic mila sa acea mare/ Că de orice dureri grele omul să-ș afli scăpare / Acolo de romatizmuri, cât de mari și învechite, / De trânji, piatră, de podagră și năvrei cât de slăbite / De al sângelui stricare, de-al stomahului smintire, / Desăvârșit pătimașul îș află tămăduire! / Acolo și tot ologul, cel căzut în desperare, / După o trii ani cură câștigă a lui picioare. / Iar mai vârtos pătimașul de lumeasca neputință, / Ce face pre om în lume o netrebnică ființă, / Ce-i răpește bărbăția, tot ce-i mai plăcut sâmţirii Pre care razimă toată harmoniia însoțârii, / Și mai mult acesta încă acolo să norocește / Căci vrednicia pierdută înzăcit o dobândește".[16]

Secvență de un comic evident, camuflată în reclamă medicală pentru uzul naivilor. Ologii care se recuperează definitiv, bărbații care-și recapătă virilitatea (cu un bonus de nerefuzat) sunt mai actuali decât și-ar fi putut închipui Scavinschi: strănepoții lor ne zâmbesc încă din pliantele cu leacuri-miracol, neapărat homeopate. În orice caz, poetul, școlit, pare-se, la Lemberg, înrudit cu un anume farmacist de origine austriacă Eisebarthy, traducător el însuși al *Macrobioticii* doctorului german Chr. W. Hufeland, nu putea lua în serios asemenea baliverne. Contrar celor spuse de Negruzzi, omul era un vitalist, iar boala, reală, nu inventată (Anghelescu ezită între sifilis și tuberculoză), avea să-l chinuiască până în ultima clipă, în 1837.

Revenind la cei doi piloni ai poemului, ne putem întreba dacă nu cumva tocmai simultaneitatea lor e cea care-i conferă un aer suplimentar de nostimadă. La urma urmelor, alegoricul e parodiat, idilismul e parodiat, terifiantul e parodiat (în scena închipuită cu ursul care-l va înfuleca pe rătăcit la cină), hipocraticul e parodiat. De ce n-ar intra însăși călătoria în același malaxor carnavalesc? Dacă, la Diderot, drumul lui Jacques alături de stăpân nu duce nicăieri, poate că cel al personajelor lui Scavinschi, epicurei moldavi, sfârșește undeva: într-o ridicolă apoteoză a șprițului, deci a plăcerilor la foc mic, îndelungate și fără consecințe regretabile. Ipoteza nu trebuie ignorată. Ca poetul să se fi întâlnit cu licoarea e posibil: trăise cum am spus, în mediu germanic și revenise într-un Iași în care vinul (altfel spus: vinul nealterat) era departe de a deține exclusivitatea. În acest sens, discutabilă cum e, relatarea lui Negruzzi oferă exemple ca berea neagră („porterul") sau punciul (în fond, o variantă superioară a așa-numitului „carcalete"), prin care prozatorul încearcă să-și întremeze prietenul bolnăvicios. Dincolo însă de astfel de acte de prezumtiv pionierat, popularul amestec intră explicit în literatura română abia în postpașoptism. Prima atestare pare să fie într-o „cronică scandaloasă" din 1858, publicată de N.T. Orășanu în seria *Misterele mahalalelor*, unde, după ce repertoriază balurile mascate ale Bucureștilor epocii:

„Avem, cu voia d-voastră, în anul acesta, opt baluri mascate, divizate de onorabila poliţie în baluri de I-a, a II-a şi a III-a ordină, sau baluri nobile, semi-nobile, baluri de societate şi baluri de rând. Balurile de întâia ordine sau nobile sunt: Balul din fosta sală Slătineanu, peste drum de biserica Sărindari, şi balul din sala Bosel, peste drum de d-n Oteteleşanu. Balurile de a doua ordine, sau semi-nobile sunt: balul de la Pomul verde (Hagi Tamizu sau Hanu roşu) pe uliţa Moşilor şi Herasca, lângă Sf. Apostoli, cu firma la drumul de fier (Eisenbahn). Balurile de societate se dau numai în sala Bilcek, peste drum de şcoala militară, în acelaşi local unde în cele-alte zile găseşti cafeneaua de Pesta",[17]

polimorful scriitor simte nevoia să revină cu o galerie portretistică a balului de la Bilcek: „așezat în fundul curţii hanului lui Vilacros", acesta coagulează „modiste, neguțători din Podul Mogoșoaiei, juni gentilomi, cusătorese și damicele simțibile", dedulciți cu toții la „anghimohturi, șnițele, jamboane, bere și mișmaș"[18], asezonate cu „șvaiţerches" (caşcaval elvețian) din Brașov. Doisprezece ani mai târziu, profund decepționat politicește, va face uz de același arsenal într-o satiră versificată, „Chef electoral", în care relele practici ale comentatorilor sunt dispuse într-o înșiruire homerică:

„Bietul Pitpalac / Bea, ca om sărac, / C-o doniţă nouă, / Ca de vedre două. / Cneazul cu canalul, / Cu Niţă Hamalul, / Juca căzăceşte, / Cântând muscăleşte. / Măcescu, Scorţeanu, / Cu Bolintineanu, / Nae Miulescu, / Cu Constantinescu, / Tineri pricepuţi, / Sugeau de prin buţi. / Popa Tache cântă, / Rezemat în bâtă, / Și bandiţii-i ţine / Isonul pe vine, / Jucând tontoroi / Pe lângă butoi. / Parchetul cu totul / Își stropeşte botul; / Junele Misir / Suge din clondir, / Ca prim-procuror / Și ca cap al lor. / Apoi procurorii / Și judecătorii, / Cu Lahovărașu, / Înghit la mismașu'".[19]

De altfel, același Orășanu, *trendsetter* al istoriei mici (e cel dintâi, la noi, care are intuiția de a înregistra argoul) i se atribuie și, la 1871, un glumeț nomenclator de bucate destinat unui birt cândva faimos din strada Covaci („La idee") din care nu lipsea, firește, combinația de vin cu borviz:

„Marea vâlvă a restaurantului acestuia care avea bucătăria curat românească a început din ziua în care umoristul Nae Orășanu a compus nostima lui listă de bucate care, în parte, a rămas până la noi şi se va perpetua.

Iată, atât cât îmi amintesc, o parte din poreclele lui N.T. Orășeanu:

> Pâinea era numită o abondenţă. Gheaţa: cremă de Siberia. Scobitoarea: o baionetă. Tacâmul: un regulament. Ţuica: o idee. Socoteala: protocolul. Cârnaţii mici: mititei. Cârnaţii mari: patricieni. Un ardei roşu: o torpilă. Varza acră: origină de Belgrad. Sticluţa de vin: o pricină. Ocaua de vin cu borviz la răcitoare: o baterie. Apa: o naturală. Paharele pentru vin: semi-plutoane. Cafeaua neagră turcească: un taifas etc. etc.".[20]

Ce se remarcă? Întâi, că numele băuturii nu era încă fixat[21]. Orășanu ezită între „mișmaș" (provenit din ger. *Mischmasch*) și frazeologicul „vin cu borviz". Alternanța va continua până târziu, la Caragiale, celor două denumiri adăugându-i-se „macmahonul" (dedus prin antonomază ironică de la cunoscutul ofițer și om politic francez), pentru ca abia după 1900 „șpritul" să apară în discuție și, în cele din urmă, să se impună. În al doilea rând, că momentul e anterior intervalului 1877-1884, când, observă Răzvan Voncu într-o cercetare recentă, filoxera a compromis producția autohtonă de vin și a făcut ca „întreaga cultură eno-gastronomică românească să se restructureze" [22], iar „oribila îndoire a vinului cu sifon"[23] să se generalizeze. Aș adăuga, tot din unghi sociologic, că, dacă maladia viței de vie a concretizat răspândirea acestei practici, tot reclama e cea care (pe urmele butadei) i-a dat „suflet" cu ceva vreme înainte. Căci încă din deceniul anterior publicațiile generaliste bucureștene declanșaseră o adevărată campanie de încurajare a consumului de borviz, promovând (am spune astăzi) principalii distribuitorii și încurajând concurența dintre ei. Că afacerea avea succes o dovedește câte un *disclaimer* care denunță falsificatorii și pirateriile lor comerciale, de felul acestei notițe din *Românul*, pe care o citez fidel, fără actualizări ortografice, pentru farmecul ei de epocă:

> „DOMNIALORŬ CUMPĔRATORĬ DE BORVIZŬ. S'a introdusŭ in comerciu apă minerală de la Tusnadŭ în sticle tocmaĭ ca ale mele, și avăndŭ capsule ca și ale mele, cu singura deosebire că pe capsulele mele să afla f i r m a m e a D a v i d M a n d e. Boroszek, și numerulŭ anului era pe cele cu apă minerală de Tusnad firma R u d o l f I v a n o v i t s Tusnad și numerulŭ anuluĭ. Atragŭ dară atenţiunea onor. comercianţi asupra acestuĭ detailŭ ca nu cumva să ia apă minerală de Tusnad dreptŭ renumitului Borviz de Borszek.
> DAVID MANDL.
> Arendașulŭ Borszeculuĭ.
> Borviz adevăratŭ de Borszek priimitŭ directŭ de la Dumnéluĭ Mandl. Să află de vănḍare cu preciulŭ fórte moderatŭ, în depositulŭ strada biserica Ieni No. 1".[24]

Lista, spuneam, e întinsă: numai ocurențele în amintitul ziar al lui C.A. Rosetti (și numai într-un singur an calendaristic) ocupă câteva rânduri: 4 mai 1866, 5 mai 1866, 8 mai 1866, 11-12 mai 1866, 14 mai 1866, 15 mai 1866, 17-18 mai 1866, 19 mai 1866, 21 mai 1866, 22-24 mai 1866, 26 mai 1866, 27 mai 1866, 28 mai 1866, 29 mai 1866, 2 iunie 1866, 3 iunie 1866 ș.a.m.d. La 1892, rețeaua e configurată: „Renumita apă minerală a noastră se esportează și anul acesta în străinătate prin firma Lazar Versar în Brașov care a înființat și întreține toate orașele mai mari din România și căror domni trebuie adresate toate întrebările privitoare la această apă minerală".[25] Se adaugă, în timp, *Telegraful de București, Voința* națională, *România liberă*, *Adevărul*, *Lupta, L'Indépendance Roumaine* și altele. De ajuns cât să vorbim despre proporțiile unui fenomen cel puțin comparabil (dar anticipându-l și, de la un punct încolo, însoțindu-l) pe cel nefast al filoxerei. Largul consum de apă minerală e un argument statistic al virtualului amestec al acesteia cu vinul. În al treilea rând, să notăm că deja la Orășanu uzul conține o nuanță depreciativă. Decomplexat, și comportamental, și stilistic, creatorul lui *Nichipercea* recurge totuși la termen. Ceea ce e de neimaginat, să zicem, pentru un scriitor pașoptist. Cineva observa că în generația lui Ghica, Heliade Rădulescu sau Alecsandri, „romanul n-are nume bun". Nici „mișmașul", s-ar putea completa. Motivele țin, desigur, de sociologie. Aristocrați, aceștia nu coboară până la genurile *bas étage* și nu se apropie de băuturile fără ighemonicon. Pasionali și exaltați, preferă să tematizeze vinul curat, pe cât se poate roșu, cât să susțină metaforele sangvine. Nici biografic nu par înclinați spre asemenea plăceri vinovate. E amuzant să urmărim cum tânărul Kogălniceanu îi explică epistolar tatălui său, vornicului Ilie, ritualul curelor cu „burcut" (echivalentul „borcutului", adică al „borvizului"). De la Berlin, în 14/ 26 iulie, 1836, așadar, cu „multă fiască plecăciune":

> „Dumneta îmi scrii că banii cate mi-ai trimes să-i cruţ ca să-mi ajungă pentru cinci luni, iat banii care cheltuiesc cu burcutul îmi vei trimete cu deosăbire; aceasta însă nu am putut a face, pentru că trebuia ca să plătesc toate înainte, afară de butcă. Mai ales că pe urmă am fost sâlit să fac și feredei de sopon. Acum am mântuit de a be burcut și pot a te încredința că nu mi-au rămas măcar o pără în pungă. Dumneta îmi scrii dacă nu pot ca să beu burcutul în casă. Aceasta nu să poate, pentru că nu beu burcut firesc, adică care este din pământ, ci beu o apă asămine ca și burcutul, care este făcută aice de un doftor într-o grădină, unde toți aceia care o beu să adună, pentru că apa aceasta este caldă și, aducându-să aceasta acasă, să răceşte, Aceasta doftorul mi-au poroncit".[26]

Nici un cuvânt despre vin, aici. Poate pentru a menaja susceptibilitățile „babacăi", poate pentru că pur și simplu nu cunoștea combinația. Așa cum par să n-o fi cunoscut nici congenerii săi moldoveni ori munteni. Rămâne totuși curios cum de romancierii perioadei, de la Bolintineanu și Filimon la Radu Ionescu și Grandea, nu s-au referit la ea. Amici sau inamici (cazul penultimului) ai lui Orășanu, aceștia trăiau totuși în aceleași vremuri și împărțeau aceleași locuri cu intemperantul autor. Nici măcar în atât de îndrăznețul *Catastih* al *amorului* (1865) mișmașul nu e vreodată menționat. Nici măcar acolo unde i-ar fi fost locul, în capitolul al IX-le, „Șuvița de păr", subintitulat „roman realist", în fapt un fel de poem în proză scandat de refrene mobile de tipul: „Amicii mei, turnați-mi un pahar de Drăgășani" sau „Amicii mei, turnați-mi un pahar de Odobești" sau „Amicii mei, turnați-mi un pahar de Cotnari" sau „Amicii mei, turnați-mi puțin bordo" sau „Amicii mei, turnați-mi un pahar de vin chihlimbariu"

sau „Amicii mei, turnați-mi un pahar de volnay" sau „Amicii mei, turnați-mi un pahar de pelin" sau, în fine, „Amicii mei, turnați-mi cât mai multă șampanie"[27].

Cel care va înnobila mixtura va fi, totuși, Caragiale. La fel ca în cazul berii[28], documentul absoarbe și „personajul", cu mitologia de rigoare. Să spunem, așadar, că termenul ca atare, „șpriț", e de negăsit în literatura scriitorului. Nici măcar în perioada berlineză și nici măcar în corespondența intimă, unde, altminteri, pare încântat să citeze precis nomenclatorul potatoric german (berea *Pfungstaedter* ori vinotecile de tip *Weinabtheilung*). Unde apare totuși e în fragmentele memorialistice ale cunoscuților[29]. Șt. O. Iosif, de pildă, notează, în 1912, momentele de răgaz petrecute în compania maestrului său:

> „Dar serile! Serile erau adevărate sărbători pentru mine! Sub lumina prietenoasă a lămpii, cu paharele de „șpriț" dinainte, alternate de câte o cafea aromată, al cărei secret de preparație l-am prins, firește, mai repede decât „tainele meșteșugului" - ceasurile alunecau pe nesimțite și, multă vreme după ce mă-ntorceam în odăița mea săracă de student, nu puteam închide ochii, fascinat de viziunile pe care mi le evocase cuvintele meșterului".[30]

Că practica nu-i era străină, o atestă și scrisul său. Caragiale dezvoltă o serie sinonimică aproape completă. Prima dată, în vara lui 1900. La 5 iunie, în *Universul*, el publică „La Moși", unde „madam' Georgescu", comandă „cârnați și fleici și două baterii cu sifon mare", pentru ca apoi, jenată de râsul celor din jur, să se facă „roșie ca sfecla" și să bea „un macmahon pe nerăsuflate"[31]. În aceeași lună iunie, pe 23, și în același ziar, *Universul*, în „Situațiunea": „mă plimb așa de colo până colo; mai beau o bere, un macmahon, un șvarț, mai vorbesc cu un prietin"[32]. La 3 iulie, în *Universul*, apare, în sfârșit, și mișmașul, în „Premiul întâi. O reminiscență din tinerețele pedagogului": „La cafeneaua centrală, sunt în prinsoare peste treizeci de dulceți și cam tot atâtea cafele, plăcinte, brânzoaice și mișmașuri"[33]. Pe 25 august, în „Boris Sarafoff": „Deși sceptici în privința rezultatului promis cu atâta avânt, cei trei confrați se hotărăsc să aștepte, și, pentru a scurta chinul așteptării, comandă o semi-baterie cu sifon"[34]. În 18 mai 1901 (în *Moftul român*), arhicunoscuta „Moșii (tablă de materii)" reprezintă pur și simplu triumful sugestiei și al efectelor subtile de montaj. Caragiale încadrează „sifonul" între „pelin", „beți", „sticle", „buți", „luleaua Neamțului" (care nu mai necesită glose) și „bere", „Bragadir", „Luther", „Opler" și „ocaua de Drăgășani"[35], reunind în *clin d'oeil* conținutul câtorva recipiente lexicale. La 7/ 20 iulie 1905 (știm pentru că scrisoarea pentru Alceu Urechia e datată), faimoasa vizită a lui Delavrancea la Berlin include, și ea, laolaltă, ingredientele: „Și secretarul de ambasadă tot nu vine!... Dar pare că, iată-l. Păsește calm. Ce flegmă diplomatică!... A! de ce n-are, mizerabilul! două mame – trei!... Ne aduce două butelii de vin de Rhin (extraordinar, ceva) la gheață în găleată de argint, și apă minerală".[36]

În „Monopol" (*Opinia*, 16 noiembrie 1907) amicii, „funcționari publici" cu toții, „iau aperitive, țuică, mastică, pelin, mișmaș și gustă mezeluri, salam, ghiudem, cașcaval, masline"[37] (ba încă în mai multe tranșe succesive). În fine, a opta bucată care celebrează mișmașul e *Repausul dominical* (*Universul*, 25 mai 1909), în care nota de plată de la finalul chefului i-ar face invidioși pe Pașadia, Pantazi și Pirgu: „Cinci ore fără-ntrerupere, pe nerăsuflate.../ Cam pe la deșteptatul rândunicilor – ţal!... Aperitive, 18; baterii, 8; șampanii, 12 și 22 pachete de regale... și 5 rânduri de marghilomane".[38]

Caragiale descoperă, așadar, târziu combinația, dar o face decisiv. Și n-aș zice că e întâmplător amănuntul că bateriile, macmahonul și mișmașul intră în scenă odată cu *Momentele.* Inovația stilistică (termenii existau, dar literatura înaltă îi evita) se suprapune cu aceea temperamentală. Odată cu volumul din 1901, prozatorul configurează, în sfârșit, o lume numai a lui: aceea, cum s-a spus, a Bucureștilor tihniți, văratici, diurni (căci până și nopțile sunt, aici, lipsite de tenebre) în care administrarea timpului liber devine ea însăși o artă. De aceea, indiferent de cantități, *beția* propriu-zisă e exclusă, iar Caragiale ține să fixeze lingvistic nuanța. Sosit în Germania cu trenul, Delavrancea e „binișor". Petrecăreții din *Repausul dominical* sunt, la rândul lor „Foarte – cum m-aș putea exprima în termeni mai aleși, adică mai potriviți? – foarte... gata, coborâm frumos, însă pe tăcute"[39]. Nu e vorba de eufemism, ci de precizie.

Spuneam că prozatorul înnobilează băutura aceasta roturieră. În fapt, îi restituie firescul, creându-i circumstanțele comensale adecvate. Mai mult decât atât, îndrăzneala lui îi contaminează și pe alții. Practic, odată cu el șprițul pătrunde plenar în literatura noastră. Ca element de recuzită, ca atenuator, ca marcă a bunei-dispoziții *chill.* Oricum, își pierde caracterul dezavuabil. Și mi se pare semnificativ că primii care se leapădă de longeviva prejudecată fac parte din cercul de intimi ai lui Caragiale. L-am văzut pe Iosif invocându-l explicit. O va face și D. Teleor într-o epigramă:

> „Nu mai curge! Nu mai curge!
> Apă nici chiar din sifoane!
> Nenea Iancu n-are grijă
> Dânsu-i trage macmahoane".[40]

Coșbuc, și el un apropiat al prozatorului, „își făcea veacul" adeseori, după mărturia soției, Elena, „în fața unei halbe sau a unui șpriț"[41] alături de Mihai Popescu, fost administrator al Casei Școalelor. De altfel, de la autorul *Firelor de tort* a rămas o agreabilă scrisoare de familie trimisă bunicii sale, Anghelina, în care, în toamna lui 1913, îi relata acesteia în versuri o dificultoasă călătorie de la Năsăud la Blaj:

> „Ne-a udat ploaia cu tătul
> Pentr-un șpriţăr ca oțătul".[42]

Mica antologie schițată aici s-ar putea întregi cu Anton Bacalbașa (*Moș Teacă. Din viața militară*), Delavrancea (*Paraziții*), Duiliu Zamfirescu (*Furfanțo*) și alții, până la Ștefan Baciu, cel care, în 1940, își începea un poem în deplin răspăr față de (neo)tradiționalismele epocii:

„O, poezia unui șpriț la gheață
Și proza unui rând de mititei”.[43]

Ar însemna, însă, să trecem prea repede pe lângă cel care, în mod obiectiv, adică măsurabil, a făcut cel mai mult pentru democratizarea gazetărească (și, de ce nu, literară) a amestecului: G. Ranetti. Discipol al lui Caragiale la *Moftul român*, el duce mai departe, ostentativ, proiectul discret al magistrului. Nimic nu lipsește, terminologic, din improvizațiile spirituale pe care le semnează sau le girează în paginile revistelor pe care le conduce. Fundamental un umorist și un satiric (superior prin talent lui Orășanu), Ranetti bifează toate cuvintele-cheie: și șprițul, și macmahonul, și mișmașul. Într-un număr din *Furnica* (147, joi, 5 iunie 1907), el asumă în nume propriu o proză, „Lasă că aranjez eu” al cărei personaj, Iancu Acadea, pare să fie un încurcă-lume descurcăreț, înzestrat cu darul tergiversării și, prin urmare, gata oricând de taifas:

„- Lasă, moncher, nu mai spune fleacuri... Se poate să nu te-nsoțesc până la gară și să-ți strâng mâna înainte de plecare?
- Mulțumesc, dragă, totdeauna ai fost gentil... La revedere, deci, pe mâine.
- Ce, te duci fără să bem un șpriț de adio?”[44]

În același număr, același Ranetti (de astă dată sub pseudonim: Kiriak Napardajan[45]) plasează o acoladă ironică la adresa fiului unui celebru actor, suspect, artisticește, de a fi beneficiarul gloriei paterne: „Nu ne miră succesul cu care și-a isprăvit studiile tânărul Nottara. Cum era cu putință ca un Nottara să capete notă rea când e vorba de artă? Sângele nu se face niciodată nici apă, nici șpriț, rămâne sânge sadea; și din tonele de talent pe care D-zeu le-a revărsat în sângele tatălui, nu se poate să nu se strecoare măcar câteva chilograme și în vinele progeniturilor sale”[46].

De nu mai puțin de cinci ori apare șprițul în *Furnica* nr. 6, 5 octombrie 1909: de patru în „Poetul rentier” (sub alt pseudonim al lui Ranetti, Ghiță Delagambrinus), și o dată într-o poezioară în monorimă:

„Eros te furnică
Drumul ți-l indică
Ș-ai succese, cică...
Ai o-ntreagă clică
Ce te zeifică,
Bei doar șâmpânică,
Nu șpriț sau mastică –
Ei sunt «șic», tu... «șică»”[47].

Altundeva, un „băiat model” se răsfață cu „șprițuri cu castane coapte”[48]. În altă parte, „neutraliștii” (suntem în 1915, războiul e în discuție) sunt ironizați într-o „Doină” prin aceeași licoare a provizoratului și-a indeciziei: „Foaie verde glaspapir / Pe neutraliști i-admir / Căci ei nu vor ca să plece / Să moară la bătălie, / Ci să stea să bea șpriț rece / la «Mercur» în băcănie”[49]. În sfârșit, parodia se insinuează și ea într-o replică la „Ce e amorul”, nu din cale-afară de izbutită: „Căci zeci de șprițuri nu-și ajung / Și tot mai multe-ai cere”.[50]

Fidel lui Caragiale, Ranetti privilegiază macmahonul, de obicei printr-o ingenioasă retroversiune: macmahon redevine nume propriu (așa cum fusese la origine) și, prin urmare, pseudonim. Dintre multele exemple, selectez două, cu un regim umoristic special. Prima, pentru explicația economică pe care o furnizează:

„Șampaniile franțuzești,
Cele nemțești
Și englezești
Acum, în vreme de război,
Cam rar le mai găsești la noi
Doar șâmpânica românească
«Lacrima Zorilor» rămâne
Sursa gâtlejelor române.
S-o bem, și pururi să trăiască![51].

Cealaltă, pentru aerul de document oficial, în care petenții poartă nume fără excepție semnificative:

„Constituanta, în sfârșit, / Eu nu știu ce are de gând, / Însă un lucru-n primul rând / Trebuie musai lămurit. / Pricep bogat ca și calic, / Ș-ăi sănătoși, ca și betegii, / Să nu mai fie-n trei colegii / Votând într-un colegiu-unic. / Dar cerem dârz, cu năbădăi, / Ca noi, clienți vechi ai Bodegii / Lui Mircea să rămânem, măi, / Tot în colegiul întâi.
(ss) Baronul Șprițman
Generalul Macmahon
Ducele de Șușaneà
Marchizul de Tirbușon etc., etc.”[52]

Există în bibliografia lui Ranetti un volum postum (apărut fără vreo indicație cronologică și îngrijit probabil de fiul scriitorului la puțină vreme după moartea acestuia). Se intitulează *De inimă albastră* și adună, în cele șaptezeci de pagini ale sale, toată producția care-l vizează pe un politician liberal astăzi uitat, Gh. D. Pallade. În viziunea lui Ranetti, acesta întrunește (pe nedrept, spun contemporanii[53]) defecte dintre cele mai diverse: „Dom’ Paladu” al său e alcoolic, afemeiat, prost crescut și, ce-i cel mai grav, poet de ocazie. De bună seamă că din întinsa producție atribuită personajului nu puteau lipsi serenadele potatorice. Una dintre ele, „Un ce mișto”, închinată unui parc central bucureștean, e compusă într-un argou ușor, încă prizabil:

„Ți! ce extra e Natura / La șușeaua Kiseleff; / Te crucești, parol, căști gura / Și îți vine gust de chef. // Te apucă idialu / Când, te plimbi pă la bufet, / Un’ mă duce-n sbor tramcalu / Cu nea Niță Berechet // Un parfon dă tei te-mbată. / N’am văzut așa cevași,- / Te-amețește dom’le-ndată, / Parc-ar fi taman mișmaș”.[54]

O alta, „Dom’ Paladu și Ignatul”, adaptează eminesciana „Mai am un singur dor” la condițiile satirice:

„Mai am doar un capriț / Și iacă’l spun Europii: / Să beau un chil de șpriț / Când voi da ortul popii. / Măcar de cinspece ori / Să mă preling din oală, / E mai mișto să mori / Când

burta nu ți-e goală. / Și când mi-o veni rândul / Adio să vă zic, / Tramcalul dă la Blându / Să-mi ție loc de dric".[55]

Odată cu G. Ranetti, complexul șprițului dispare definitiv din literatura română. Critici mai inflexibili, ca Mihail Dragomirescu[56], sau mai esteți, ca G. Ibrăileanu[57], îl vor trata cu dezinvoltură sau chiar cu simpatie. Reproșuri vor mai veni, chiar dinspre oameni de echipă ai *Vieții românești*, cel mai vehement fiind cunoscutul pamflet „Sifonul", semnat, în *Vremea*, de Al. O. Teodoreanu:

„E inamicul nr. 1 al podgoriei noastre. De origine etnică necunoscută, inestetic și subversiv, guițând și grohăind porcin, nu s-a mulțumit să profaneze zâmnicul și crama prin oribila mezalianță denumită șpriț, dar de la cârciuma periferică, unde stăpânește în dictator, a izbutit să se insinueze până la restaurantul de lux și la simandicoase banchete. E prea mult! Răspândirea sifonului a dus încet dar sigur la pervertirea gustului, la falsificarea noțiunii de vin și în cele din urmă la totala ei dispariție. Prea puțini mai sunt aceia care știu ce înseamnă un vin bun".[58]

Ceva s-a schimbat, totuși, fundamental în secolul care a trecut (suntem în 1943) din momentul când pașoptiștii ignorau savorile mundane ale șprițului: nu mai e vorba, la Teodoreanu, de simplul dispreț aristocratic pe care podgoreni ca Negruzzi și ceilalți și-l îngăduiau de pe poziții plezirist-naive. Ci de „contraofensiva" de la-nceput perdantă prin care, în cunoștință de cauză, un expert (să nu-i uităm calificările oenologice) încearcă să restituie uzului adevărul profesiunii lui.

Note:

1. Paul Cornea, Elena Piru, *Documente și manuscrise literare*, vol. I, cuvânt înainte de Alexandru Dima (București: Editura Academiei 1967), 283-293.
2. Ibid., 284.
3. Ibid., 285.
4. Ibid., 287.
5. Ion Manole, *Anton Pann* (București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954), 35-36 și 46-47.
6. Paul Cornea, *Anton Pann* (București: Editura pentru Literatură, 1964), 73.
7. Ovidiu Papadima, *Anton Pann, „cântecele de lume" și folclorul Bucureștilor* (București: Saeculum I.O., 2009).
8. G. Dem. Teodorescu, *Viața și activitatea lui Anton Pann*, partea I (București: Tipografia „Gutenberg" Joseph Göbl, 1893), 50-51.
9. „Anaglifele despre care vreau să vă vorbesc astăzi sunt însă de un gen special. Le-am putea numi «diacronice» sau «epice», întrucât relieful este obținut prin suprapunerea în timp a două imagini: obiectul rămânând același, diferă unghiul de percepție. Sunt acele împrejurări în care, la distanță de ani sau chiar decenii, hazardul asociază două mărturii distincte asupra unui eveniment unic. E ca și cum, într-un puzzle abandonat, piesa absentă s-ar ivi când nu te aștepți, spre a limpezi un sens sau a descifra o enigmă. Exclamația care-ți vine atunci pe buze e de o banalitate sublimă și dezarmantă: «Ia te uită, domnule!»", în Ștefan Cazimir, *Honeste scribere* (București: Editura Național, 2000), 247.
10. Anton Pann, *Opere I. Scrieri literare*, ediție de Radu Albala și I. Fischer, text revăzut, cronologie și repere ale receptării de Nicolae Mecu, introducere de Eugen Simion (București: Academia Română | Fundația Națională pentru Știință și Artă | Muzeul Național al Literaturii Române, 2020), 89-90.
11. Rodica Zafiu, „Șpriț și Spritz", în *Dilema veche*, nr. 536, 22-28 mai 2014, 6.
12. „Tot aparatul mitologic al poemului, excesiv de altfel, este încadrat într-o viziune parodică, într-un registru umoristic în care măreția referinței mitologice, marea desfășurare de erudiție clasică şi perspectiva epopeică sunt contrazise şi caricaturizate prin meschinăria evidentă a obiectului lor. Titus şi Mecena, muzele, veacul de aur, Ahil, Hector şi ceilalți apar aici ca termen de comparaţie pentru nişte biete incidente, obişnuite atunci, ale călătoriei cu trăsura, trădând mai degrabă un spirit vesel şi ghiduş, mai sensibil la hazul situațiilor decât la poezia muntelui sau a naturii în general. Numai aşa se poate explica cum întâmplarea cu surugiul unei trăsuri, care-şi udase cam mult gâtlejul cu „bahica aghiazmă" şi începuse să mâie caii la vale cu mare vitejie, îi inspiră autorului comparația cu celebrul pasaj din *Iliada*, cântul XXII, când Ahile îl ucide pe Hector sub privirile îngrozite ale troienilor din cetate" în Mircea Anghelescu, *O istorie descriptivă a literaturii române. Epoca premodernă* (București: Tracus Arte, 2019), 209.
13. Ibid., 211.
14. Mircea Anghelescu (ed.), *Poezia românească în epoca romantică* (București: Editura Fundației Culturale Române, 1997), 19-20.
15. Mircea Anghelescu, *Textul și realitatea* (București: Editura Eminescu, 1988), 15.
16. Ibid.,18.
17. N.T. Orășanu, *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a oraşului*, nr. 6, 6-7.
18. N.T. Orășanu, *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a oraşului*, nr. 7, 1.
19. N.T. Orășanu, *Satire, dicționar politic și alte marafeturi de București*, ediție îngrijită de Adina Kenereș și Petru Romoșan (București: Compania, 2007), 41.
20. Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, volumul I, 1871-1877, ediție îngrijită şi note de Aristița Avramescu și Tiberiu Avramescu, ediția a doua revăzută și întregită (București: Humanitas, 2014), 135.
21. Am invocat-o, *supra*, sub termenul de „șpriț" din rațiuni de claritate și uniformitate, termenul neapărând nici la Pann, nici la Scavinschi, nici, cum se dovedește, la Orășanu.

22. Răzvan Voncu, *O istorie literară a vinului în România* (București: Curtea Veche, 2013), 428.
23. Ibid.
24. *Românul*, 6-7 mai 1866, 4.
25. *Românul*, 20 iunie 1892, 4.
26. Mihail Kogălniceanu, *Opere I. Scrieri literare. Proză. Teatru. Versuri. Memorialistică. Corespondență*, texte alese și stabilite, note, comentarii și glosar de Dan Simonescu și Andrei Nestorescu, revizuire filologică, cronologie și indici de Monica Vasileanu, repere critice de Dorina Rusu și Nicolae Mecu, cuvânt înainte de Alexandru Zub, introducere de Eugen Simion (București: Academia Română | Fundația Națională pentru Știință și Artă | Muzeul Național al Literaturii Române, 2017), 705.
27. *Catastihul amorului și La gura sobei*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Dumitru Bălăeț (Cluj-Napoca, Dacia, 1986), 78-84.
28. Răzvan Voncu, „Berarul Caragiale", în *O istorie*, 184-201.
29. Interesant, prin contrast, e tratamentul diferit de care au parte în memoria colectivă Eminescu și Creangă, altminteri și ei subiecte ale unor evocări similare: „Între multe episoade din viața noastră literară de atunci, descrise cu mult spirit de Panu, îmi aduc mai ales aminte cu o nespusă plăcere cum Eminescu, Creangă și eu mergeam regulat în fiecare zi după prânz la *tipografia națională* din strada Alecsandri unde ne făceam corecturile iar vara când era zi frumoasă nu lipseam, odată treaba isprăvită, de a ne duce în Tatarași la grădina poreclită odinioară *Spravale Babă* unde sub un tei frumos ne răcoream bând vin cu borviz", în N. Gane, *Zile trăite* (Iași: Editura „Librăriei Nouă" P. Iliescu & D. Grosu, 1903), p. 165.
30. Șt. O. Iosif, „Cum scrie Caragiale. Amintire", în Ștefan Cazimir, *Amintiri despre Caragiale*, ediția a doua (București: Humanitas, 2012), 119.
31. I.L. Caragiale, *Opere I. Proză literară în volume*, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Nicolae Bârna și Constantin Hârlav, prefață de Eugen Simion (București: Academia Română | Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011), 345.
32. Ibid., 374-375.
33. I.L. Caragiale, *Opere II. Proză literară în periodice. Postume*, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin, Nicolae Bârna și Constantin Hârlav, prefață de Eugen Simion (București: Academia Română | Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011), 599.
34. I.L. Caragiale, *Opere I*, 261.
35. I.L. Caragiale, *Opere II*, 651-652.
36. I.L. Caragiale, *Opere V. Corespondență*, ediția a doua, revăzută și adăugită de Stancu Ilin și Constantin Hârlav, prefață de Eugen Simion (București: Academia Română | Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011), 541.
37. I.L. Caragiale, *Opere I*, 560.
38. I.L. Caragiale, *Opere I*, 607.
39. Ibid.
40. Teleor, „Nu e apă-n Capitală", în *Ţeflemeaua*, anul II, nr. 75, 9 martie 1903.
41. Radu A. Sterescu, „De vorbă cu doamna Elena Coșbuc", în *Coșbuc văzut de contemporani* (București: EPL, 1966), 267.
42. B.A.R., Arhiva Coșbuc, mapa VII, mss. 3b.
43. Ștefan Baciu, „Grădini de vară", în *Cetatea lui Bucur* (București: Colecția „Universul literar", 1940), 46.
44. G. Ranetti, „Lasă că aranjez eu", în *Furnica*, anul III, nr. 147, 5 iunie 1907, 2.
45. După cum rezultă, și aici, și *infra*, prin confruntarea cu *Dicționarul de pseudonime* al lui Mihail Straje (București: Minerva, 1973).
46. Kiriak Napardajan, „Nottara II-a", în *Furnica*, anul III, nr. 147, 5 iunie 1907, 8.
47. Prințul Ghitza, „Când pică toamna.... (Aberațiune)", în *Furnica* nr. 6, 5 octombrie 1909, 11.
48. Sarsailă, „Un băiat model", în *Furnica* nr. 10, 4 noiembrie 1914, 3.
49. Nea Iorgu, „Doina neutraliștilor", în *Furnica* nr. 4, 28 iulie 1915, 2.
50. Trubadur, „À la Eminescu", în *Furnica* nr. 7, 14 octombrie 1914, 8.
51. Mareșalul Macmahon, „Imn patriotic", în *Furnica* nr. 6, 7 octombrie 1917, 2.
52. Baronul de Șprițman et alii, „Scrisoare deschisă lui Ionel", în *Furnica* nr. 41, 12 iunie 1914, 10.
53. George Costescu, *Bucureștii Vechiului Regat* (București: Editura „Universul", 1944), 329-330.
54. G. Ranetti, *De inimă albastră* (București: editură neprecizată, f.a.), 12.
55. Ibid., 25.
56. Acesta repovestește cu neprefăcută plăcere o proză a lui Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*, abundent irigată de vin și borviz, înainte de a trage concluzia că avem de-a face cu „o perlă a literaturii universale", în Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism* (București: Editura Institutului de Literatură, 1934), 118.
57. Surprinzător, poate, una dintre scenele subtilului romanul *Adela* are în centru, în plină Moldovă a sfârșitului de secol nouăsprezece, o degustare cât se poate de populară: „Ne-am oprit, conform tradiției venerabile, la ilustra băcănie «Tomovici», veche de peste o jumătate de secol, condusă acum de un subaltern. La o masă de crâșmă dintr-un colț, pe care un băiat a curățit-o, cu un șorț murdar, de resturile unei gustări anterioare, am consumat fără furculiți mezelurile obișnuite – tradiționale și reglementare – însoțite de obligatoriile pahare de vin cu borviz. Ca să ne conformăm complect locului și împrejurării, am ciocnit paharele pline. Adela oficia cu o delicată stângăcie acest ritual, în care era cu totul novice" în G. Ibrăileanu, *Privind viața. Adela. Amintiri*, ediție îngrijită de Rodica Rotaru și Al. Piru, repere istorico-literare de Rodica Rotaru (București: Minerva, 1987), 71.
58. Al.O. Teodoreanu, „Sifonul", în *Gastronomice*, ediție îngrijită de Grigore Damirescu și Valentin Borda, postfață de George Muntean (București: Editura pentru Turism, 1973), 189-190.

Bibliography:

Anghelescu, Mircea, ed. *Poezia românească în epoca romantică* [The Romanian Romantic Poetry]. Bucharest: Editura Fundației Culturale Române, 1997.

Anghelescu, Mircea. *O istorie descriptivă a literaturii române. Epoca premodernă* [A Descriptive History of Romanian Literature. The Early Modern Era]. Bucharest: Tracus Arte, 2019.

Anghelescu, Mircea. *Textul și realitatea* [The Text and the Reality]. Bucharest: Editura Eminescu, 1988.

Pann, Anton. *Opere I. Scrieri literare* [Literary Works]. Edited by Radu Albala and I. Fischer, revision by Nicolae Mecu, introduction by Eugen Simion. Bucharest: Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, and Muzeul Național al Literaturii Române, 2020.

B.A.R. *Arhiva Coșbuc* [The Coșbuc Archive], mapa VII, mss. 3b.

Bacalbașa, Constantin *Bucureștii de altădată* [The Old Times Bucharest], vol. I, 1871-1877, 2nd edition. Edited by Aristița Avramescu and Tiberiu Avramescu. Bucharest: Humanitas, 2014.

Baciu, Ștefan. *Cetatea lui Bucur* [Bucur's City]. Bucharest: Colecția „Universul literar", 1940.

Caragiale, I.L. *Opere I. Proză literară în volume* [Works I. Prose in volumes], 2nd edition. Edited by Stancu Ilin, Nicolae Bârna and Constantin Hârlav, foreword by Eugen Simion. Bucharest: Academia Română and Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011.

Caragiale, I.L. *Opere II. Proză literară în periodice. Postume* [Works II. Prose. Posthumous Writings], 2nd edition. Edited by Stancu Ilin, Nicolae Bârna, and Constantin Hârlav, foreword by Eugen Simion. Bucharest: Academia Română and Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011.

Caragiale, I.L. *Opere V. Corespondență* [Works V. Correspondence], 2nd edition. Edited by Stancu Ilin and Constantin Hârlav, foreword by Eugen Simion. Bucharest: Academia Română | Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011.

Catastihul amorului și La gura sobei [The Love Ledger and The Fireside]. Edited by Dumitru Bălăeț. Cluj-Napoca: Dacia, 1986.

Cazimir, Ștefan. *Amintiri despre Caragiale* [Memories Concerning Caragiale], 2nd edition. Bucharest: Humanitas, 2012.

Cazimir, Ștefan. *Honeste scribere* [The Fair Art of Writing]. Bucharest: Editura Național, 2000.

Cornea, Paul, and Elena Piru, eds., *Documente și manuscrise literare*, vol. I [Literary Documents and Manuscripts]. Foreword by Alexandru Dima. Bucharest: Editura Academiei, 1967.

Cornea, Paul. *Anton Pann*. Bucharest: Editura pentru Literatură, 1964.

Costescu, George. *Bucureștii Vechiului Regat* [The Old Kingdom Bucharest]. Bucharest: Editura „Universul", 1944.

Dragomirescu, Mihail. *Sămănătorism, poporanism, criticism* [Samanatorism, poporanism, criticism]. Bucharest: Editura Institutului de Literatură, 1934.

Gane, N., *Zile trăite* [Days I lived]. Iași: Editura „Librăriei Nouă" P. Iliescu & D. Grosu, 1903.

Ibrăileanu, G. *Privind viața. Adela. Amintiri* [Watching my Life. Adela. Memories]. Edited by Rodica Rotaru and Al. Piru, references by Rodica Rotaru. Bucharest: Minerva, 1987.

Kogălniceanu, Mihail, *Opere I. Scrieri literare. Proză. Teatru. Versuri. Memorialistică. Corespondență* [Works I. Literary Works. Prose. Drama. Lyrics. Memories. Correspondence]. Edited by Dan Simonescu, Andrei Nestorescu, Monica Vasileanu, Dorina Rusu, and Nicolae Mecu, foreword by Alexandru Zub, introduction by Eugen Simion. Bucharest: Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, and Muzeul Național al Literaturii Române, 2017.

Manole, *Anton Pann*. Bucharest: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954.

Orășanu, N.T. *Satire, dicționar politic și alte marafeturi de București* [Satire, Political Dictionary, and other Monkey Business from Bucharest]. Edited by Adina Kenereș and Petru Romoșan. Bucharest: Compania, 2007.

Orășanu, N.T. *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a orașului* [The Slum's Misteries or the Ourageous Chronicle of the City]. No. 6.

Orășanu, N.T., *Misterele mahalalelor sau Cronica scandaloasă a orașului* [The Slum's Misteries or the Ourageous Chronicle of the City]. No. 7.

Papadima, *Anton Pann, „cântecele de lume" și folclorul Bucureștilor* [Anton Pann and the Romanian Folklore from Bucharest]. Bucharest: Saeculum I.O., 2009.

Ranetti, G. *De inimă albastră* [Feeling Blue]. Bucharest: n.d.

Ranetti, G., „Lasă că aranjez eu" [Let this on Me]. *Furnica* III, no. 147, June 5, 1907.

Sterescu, Radu A. *Coșbuc văzut de contemporani* [Coșbuc according his Contemporaries]. Bucharest: EPL, 1966.

Straje, Mihail. *Dicționar de pseudonime* [Aliases Dictionary]. Bucharest: Minerva, 1973.

Teleor, D. (Baronul de Șpriț man et al.). "Scrisoare deschisă lui Ionel" [Open Letter to Ionel]. *Furnica*, no. 41, June 12, 1914.

Teleor, D. (Kiriak Napardajan). "Nottara II-a" [Nottara the Second]. *Furnica* III, no. 147, June 5, 1907.

Teleor, D. (Mareșalul Macmahon). "Imn patriotic" [Patriotic Anthem]. *Furnica* no. 6, October 7, 1917.

Teleor, D. (Nea Iorgu). "Doina neutraliștilor" [The Old Song of the Neutralists]. *Furnica*, no. 4, July 28, 1915.

Teleor, D. (Prințul Ghitza). "Când pică toamna.... (Aberațiune)" [The Fall... Aberation]. *Furnica*, no. 6, October 5, 1909.

Teleor, D. (Sarsailă). "Un băiat model" [A Perfect Guy]. *Furnica*, no. 10, November 4, 1914.

Teleor, D. (Trubadur). "À la Eminescu" [Eminescu Style]. *Furnica* no. 7, November 14, 1914.

Teleor, D. "Nu e apă-n Capitală" [There's no Water in Bucharest]. *Ţeflemeaua* II, no. 75, March 9, 1903.

Teodoreanu, Al. O., *Gastronomice* [On Gastronomy]. Edited by Grigore Damirescu and Valentin Borda, afterword by George Muntean. Bucharest: Editura pentru Turism, 1973. Teodorescu, G. Dem. *Viața și activitatea lui Anton Pann*, partea I [The Life and Works of Anton Pann]. Bucharest: Tipografia „Gutenberg" Joseph Göbl, 1893.

Voncu, Răzvan, *O istorie literară a vinului în România* [A Literary History of Wine in Romania]. Bucharest: Curtea Veche, 2013.

Zafiu, Rodica "Șpriț și Spriz" [Spritz]. *Dilema veche*, no. 536, May 22-28, 2014.